

شفافیت در نظام مالیاتی ایران

نظام مالیاتی کشور در حال گذار به مرحله دیگری و در میان انبوهی از اهداف پیچیده مانند نیازهای درآمدی دولت، توازن بین برابری و کارایی، پیچیدگی سیستم مالیاتی، فشارهای ناشی از رقابت‌پذیری خارجی و... سردرگم شده است. در این گزارش مشکلات پیش روی نظام مالیاتی با تاکید بر اصل شفافیت بررسی خواهد شد.

از سال ۱۳۹۰ تا پایان ۱۳۹۶ درآمدهای مالیاتی دولت ۵/۱۸ درصد رشد داشته است (البته مالیات‌های مستقیم در زمان یاد شده رشد ۳۰ درصدی داشته‌اند). در لایحه سال ۱۳۹۸ سهم مالیات از منابع عمومی دولت حدوداً ۳۸ درصد تعیین شده است و نسبت به رقم سال ۱۳۹۷ حدود ۸ درصد رشد داشته است. اما اگر تورم را لحاظ کنیم درآمدهای مالیاتی سال ۱۳۹۸ بیش از ۲۰ درصد نسبت به مالیات سال ۱۳۹۷ کاهش داشته است.

همچنین در شاخص جهانی پرداخت مالیات نیز وضعیت شاخص پرداخت مالیات در کشور ما چندان مطلوب نیست. ایران در شاخص پرداخت مالیات رتبه جهانی ۱۴۹ را به خود اختصاص داده است. نکته قابل تأمل در مورد این شاخص برای ایران، توجه به میزان ساعت صرف شده برای پرداخت مالیات توسط بنگاه‌ها است. در سال ۲۰۱۷ این ساعت به طور متوسط، ۳۵۰ ساعت بوده است. در حالی که این رقم برای کشورهای خاورمیانه به طور متوسط ۲۰۴ ساعت است.

در این گزارش توضیح داده می‌شود که چگونه بخشی از وقفه درآمدی در نظام مالیاتی با افزایش شفافیت بهبود می‌یابد. در این گزارش مشکلات و موانع نظام مالیاتی ایران در چند مشکل توهّم مالی، معافیت‌های پنهان مالیاتی، اندازه دولت، ساختار مالیات‌ستانی، هزینه‌های بالای وصول مالیات و افزایش ناگهانی مالیات، عدم نظارت و عدم شفافیت و نبود بانک داده طبقه‌بندی و توضیح‌داده شده است.

سازمان امور مالیاتی قدم‌های مثبتی برای اصلاحات آغاز کرده است اما تا رسیدن به نقطه مطلوب فاصله جدی وجود دارد. برای مثال بسیار پر ابهام است که چرا دو ماده مهم در خصوص مالیات بر مجموع درآمد و مالیات بر ثروت از اصلاحیه قانون مالیات حذف شده است. چنانچه در این گزارش توضیح داده می‌شود، حذف این دو ماده نقش مهمی در تثبیت معافیت‌های پنهان مالیاتی و فرار مالیاتی دارد.

بعلاوه ضعف مهم دیگر نظام مالیاتی، عدم برخورداری از نظام جامع اطلاعاتی است. گزارش‌های متعددی تأکید دارند که همکاری برای تبادل اطلاعات مهم‌ترین راه برای مبارزه با فرار مالیاتی است. این همکاری در قالب سامانه جامع اطلاعات مالی در اصلاحیه قانون مالیات در سال ۱۳۹۴ پیش‌بینی شده است. قانون، ایجاد پایگاه را پذیرفته است اما

اجرای شدن آن منوط به همکاری بین سازمانی به همراه الزامات ضمانتی قوی است. سامانه در حال حاضر تنها سامانه‌ای درون سازمانی است و نتوانسته است به هدف شفافیت در این خصوص دست یابد. بنابراین ایجاد زیرساخت‌هایی در بیشتر شدن شفافیت از مهم‌ترین سازوکارهایی است که توانایی سازمان امور مالیاتی را برای شناسایی فرار مالیاتی افزایش می‌دهد. همچنین در این گزارش توضیح داده می‌شود که در حال حاضر نظام مالیاتی ایران بر اساس اخذ مالیات بر پایه هر منبع درآمدی است که لازم است بر مالیات بر مجموع درآمدها تمرکز داشته باشد. در نهایت سازمان امور مالیاتی می‌تواند در یک فرایند شفاف با دادن کارت‌های سفید، خاکستری و قرمز به مؤدیان میزان خوش‌حسابی آنها را مشخص کند.

ارائه پیشنهاداتی سیاستی جهت بهبود شفافیت ساختار مالیاتی

ایجاد زیرساخت‌هایی برای کشف مالیات در منبع از مهم‌ترین سازوکارهایی است که توانایی سازمان امور مالیاتی را برای شناسایی فرار مالیاتی افزایش می‌دهد. در حال حاضر نظام مالیاتی ایران بر اساس اخذ مالیات بر پایه هر منبع درآمدی است که باید بر مالیات بر مجموع درآمدها تمرکز داشته باشد. اما باید زیرساخت‌هایی را در این خصوص فراهم کرد:

واحد مالیاتی (مثلاً فرد یا خانواده) انتخاب شود.

بانک اطلاعاتی جامع در مورد منابع درآمدی مؤدیان مالیاتی فراهم باشد.

وضع نرخ مالیاتی یکسان به تمام منابع درآمدی فرد یا خانوار (البته در این خصوص نقدهای جدی هم وجود دارد).

ایجاد بستر لازم برای مجموع درآمد در قانون و بر اساس آن پایه اطلاعات مؤدیان پیاده‌سازی و ثبت شود.

وضعیت معافیت‌ها در حقوق پایه لحاظ شود.

بر اساس گزارش سال ۲۰۱۹ بانک جهانی درخصوص پرداخت مالیات، اجباری کردن پرداخت‌های الکترونیکی، تصویب سیستم پرداخت الکترونیکی متمرکز، اجازه ارائه گزارش مالیاتی به نزدیک‌ترین دفاتر مالیاتی، استفاده از فلش در نرم‌افزار مالیاتی، پذیرش سیستم‌های ثبت و پرداخت الکترونیکی، کاهش نرخ تأمین اجتماعی، معافیت‌های جدید در بیمه تأمین اجتماعی، کاهش نرخ مالیات بر انتقال ملک، تمرکز و درآمد شرکت‌ها از مهم‌ترین اصلاحاتی است که در دیگر کشورها صورت گرفته است.

بنا بر قانون پنجم توسعه بنا بود که به جای معافیت‌های مالیاتی از نرخ مالیات صفر استفاده گردد. این عمل سبب بیشتر

شدن شفافیت و در دسترس قرار گرفتن حجم اقتصاد خارج از نظام مالیاتی کشور خواهد شد.

همچنین نظام مالیاتی باید برای افزایش درآمد مالیاتی خود ملاحظات زیر را مورد توجه قرار دهد:

امنیت اقتصادی بر درآمد ملی تأثیرگذار بوده و از این طریق درآمدهای مالیاتی را تحت تأثیر قرار دهد، در حال حاضر امنیت اقتصادی متأثر از فضای تحریم و تورم است. بهبود روابط بین‌المللی و فضای کسب و کار می‌تواند بهبود امنیت اقتصادی را به همراه داشته باشد. همچنین نیاز است در تعدیل درآمدهای مشمول مالیات بر اساس تورم به دقت بازنگری شود. از طرفی رکود بنگاه‌های اقتصادی را تحت فشار قرار داده است و بنگاه‌ها توان پرداخت مالیات بیشتر را ندارند و از طرف دیگر عدم تعدیل سبب دامن زدن به کسری بودجه دولت خواهد شد. بنابراین با توجه به شرایط کنونی یک نرخ بهینه نیاز است. تعدیل درآمد مشمول مالیات نسبت به تورم پیچیده و با ساده‌سازی در تضاد است، اما عدم تعدیل نسبت به تورم منجر به اخلال مالیاتی و نابرابری می‌شود.

بنا بر پژوهش فرامرزی و همکاران (۱۳۹۴) به علت درآمدهای نفتی، مالیات تأثیری بر رشد اقتصادی نداشته است. در سایر کشورهای عضو اوپک نیز این مسئله صادق است. در کشورهای مالیات و رشد اقتصادی رابطه‌ای منفی دارند. در ایران سهم مالیات از سبد درآمدی جامعه بسیار اندک است. بنابراین نباید از این مسئله واهمه داشت که مالیات سبب کاهش رشد اقتصادی کشور خواهد شد و بهتر است بر نقش مالیات به‌عنوان یک درآمد پایدار برای دولت تأکید شود. در کشورهای عضو اصلاحات مالیات با هدف افزایش رشد اقتصادی آغاز شده است. اصلاحات بر روی کاهش مالیات بر درآمد نیروی کار و مالیات بر درآمد شرکت‌ها تمرکز دارد. همچنین بسیاری از اصلاحات سیاست‌های مالیات بر ارزش افزوده و مالیات بر درآمد شرکت‌ها، بازتابی از به‌کارگیری توصیه‌های پروژه فرسایش پایه و انتقال سود میان کشورهای گروه ۲۰ و کشورهای عضو و همچنین دستورالعمل بین‌المللی مالیات بر ارزش‌افزوده/مالیات بر کالا و خدمات است. توصیه می‌شود در ایران نیز در اصلاحات لازم در حوزه مالیات از توصیه‌های پروژه فرسایش پایه و انتقال سود بهره برده شود.

در ایران بیشتر صنایع آلاینده دولتی یا به نوعی وابسته به دولت هستند (این وابستگی در حدی است که نمی‌توان آن‌ها را جزئی از بخش خصوصی دانست) اما مالیات پیگویی [۱] (سبز) مانند کشورهای صنعتی اجرا نمی‌شود. بر اساس پژوهش‌های آهنگری و همکاران (۱۳۹۵) برقراری مالیات سبز در ایران به‌طور مستقیم موجب افزایش رفاه و کاهش تولید در حد قابل قبول خواهد شد. نیاز است برای برقراری یا عدم برقراری مالیات سبز در کشور پژوهش جامعی با توجه به دولتی بودن اقتصاد کشور صورت گیرد.

برای دریافت و مطالعه متن کامل این گزارش از لینک دانلود زیر استفاده کنید.

